

DE LES CAL·LIGRAFIES DEL SILENCI*

Sovint, llegim consideracions entorn del lligam que hi ha entre l'escriptura poètica i el silenci. Aquesta darrera paraula, «silenci», apareix també moltes vegades com a punt d'arribada o de partida d'un poema. S'emfasitzen la vocació silent del mot poètic i la capacitat de suggerir que tenen el callar, el dir breument, la poesia curta... Em sembla però que, darrere d'un tal elogi del silenci que entabana tants de poetes i crítics contemporanis, s'hi amaga a voltes un superficial joc d'enginy, amatent a l'opòsit i la paradoxa, per tal de simular una pregonesa teòrica inexistent.

També és cert que, d'altres cops, l'elogi del silenci transmet directament o indirecta la constatació d'una malfiança o la sensació d'un fracàs. No cal dir que en aquests dos casos, quan desconfien del valor cognoscitiu, profètic, taumatúrgic o comunicatiu del signe poètic, el creador i el crític no fan pas trampa: llur malaltia és una pandèmia d'aquest cap de segle. Qui gosa escriure el Verb en majúscula? Qui es veu amb cor de proclamar la Veritat del Logos, per exemple?

Tanmateix, fer del silenci paraula s'assembla a l'exquisida confiança d'un plaer molt íntim: escriure la llavor d'un xiuxiueig és fer reviure en una altra cambra, la dels mots, allò que amb prou feines era o que no sabies com era. Un deixant fugisser de l'itinerari dels dies, dels pensaments, de les sensacions, de la memòria o de l'experiència. A la ratlla del silenci, quan el poema el converteix en veu, hi ha tot un camp de llenguatge poètic que existeix enriquit pel seu mateix caràcter fronterer, perquè és eco del que mai no s'havia dit en resistir la temptació de l'emudiment mandrós, enginyós o escèptic. Tot dient l'inefable, la poesia l'expressa, el converteix en fable.

* Text llegit en la presentació de la carpeta d'obra gràfica d'Antoni Clapés i Benet Rossell *Laberint* (Barcelona: Albert Ferrer ed., 1994) i de llur llibre *A frec* (Barcelona: Cafè Central, 1994), al Centre Cultural de la Fundació "la Caixa", Lleida, 27 de gener de 1995.

Malauradament, els poetes que fressen tals camins rals sovint s'enfronten amb els bandits més cruels d'un veritable desert de tàrtars: fa molt de fred a l'última ciutadella. Poetes soldats, els veus entre els merlets, aferrats al pal de la bandera que voleia, sense poder encendre una cigarreta i pensant que el mot no ordena l'univers, que la paraula no explica el jo, que el signe no diu la realitat. L'enemic invisible és insidiós quan no hi ha conversa, i els poetes de la ratlla del silenci pensen, ullvius, servioles de l'erm, palplantats davant d'una terra ignota, que l'univers no té harmonia ni causa primera ni causa última; que el jo és un trencaclosques esventrat per les frustracions i els desigs més banals, sense veu pròpia; que la realitat no mena enlloc, que no fou feta a imatge de cap Déu i que roda per un no-res o un tot incomprendibles. Albiren davant seu la mar d'arena que canvia a cada ràfega i conclouen que, part enllà de la paraula, segurament no hi ha res de res, cap mena de mapa possible. «Aquí dalt, mirar és veure un miratge», s'exclamen.

I, justament, aquesta exclamació o aquest plany o aquest exorcisme representen la victòria parcial contra la temptació de l'emmudiment. El fet poètic existeix fent-se bon poema, i tota la resta és un foc d'encenalls elucubrats sense gaire solta si no es materialitza en una bona pàgina crítica. Què més fa doncs si l'enginy ha estat desterrat com a peça positiva de la nostra estètica, si és blasmat per un esperit burgès que afavoreix el concepte de l'esforç en la creació; o si, ans al contrari, busquem la sortida de l'atzucac de la nostra societat tan treballadora, en la creació espontaneïsta, lliure o gestual... què més fa?

Ultra això, hi ha una altra manera d'acostar-se al silenci o a l'espai en negre. L'escepticisme més radical anihila i també brunyeix la realitat: el vers o el traç, la línia o el gargot escometen la destrucció de falsos sentits de la poesia o de la pintura com a emmirallament d'una societat que, a la cerca de l'argent encunyat dels diners i les guerres, ha perdut l'argent viu de la creació gratuïta. Palesen així fins a quin punt tot el nostre bastiment social, tot el nostre agençament polític, tot el nostre abillament estètic no són sinó refugis davant un no-sentit. La «coherència» d'aquesta reducció a l'absurd de-

semboca per tant en el silenci de l'escriptura que no representa, que no simbolitza la realitat, perquè hom no atorga cap crèdit, cap realitat a la realitat. No pensem tant en l'automatisme dels sobrerrealistes com en el poema sense cap mena de cohesió textual, sense aparellaments ni isotopies, sense gairebé cap coherència semàntica. La desproporció absoluta, l'estirabot, la relació fonètica (substància mancada de forma d'expressió), el tall al bell mig del quadre nu, l'obliteració, l'esquinç, el poema dada, l'acció fugissera i buida de contingut, el vincle de la nevera trobada al contenidor amb un molí de paper. La ironia multiplicada geomètricament com un acte terrorista: el fet constructiu d'una runa, d'uns referents esmicolats.

Encara hi ha una altra escriptura que vol i dol davant del silenci. Posseeix una voluntat transcendent, perquè veu com el poema o el quadre o, més humilment, el grafema i el traç escriuen el veritable món: l'artista convertit en creador, perquè la rosa del vers o del dibuix tenen la flaire i el perfum d'una veritat que existeix només perquè s'escriu o es dibuixa. Una botànica sense verds: l'artista com un jardiner abocat a la finestra, conreant i regant el que ningú mai no havia ensumat. El que només existeix a estones, allò que fa pampallugues en un cel imaginat, real tan sols quan és contemplat i llegit. Vet aquí la memòria d'un oblit secular: espurna en un foc que permet la seva existència i que la torna al no-res de la flama. Fal·lera humil de la paraula que rescata el silenci i el/la torna al silenci.

Crear és una escriptura? Cal festejar amb el silenci per maridar-se amb la paraula? Cal infantar un abecedari? Aquests artistes a frec de la mudesa fan que l'art s'enforteixi en el camp de la debilitat; netegen la xerrameca; restauren dins el mot la seva capacitat d'inventar el món amb ulls sense tantes lleganyes de sofàs i despertadors... No són creadors d'un idioma, sinó que més aviat enderroquen la torre de Babel dels sentits literals, de l'ordre taxonòmic. Fins i tot trenquen els barrots que separen les caselles: teoria, poesia, poesia visual, pintura... Gràcies a aquests artistes, tot recupera la suavitat de la continuïtat: el no-res és l'esfera de la creació possible, la recambra o el paisatge que hom contempla i conquereix; el silenci és la paraula que

espera; el no-sentit és el significat que belluga l'absurd del que entenem massa bé, qui sap si la llavor d'un sentit més clar i net...

Antoni Clapés encapçalava el seu llibre *Crepuscle de mots* (1989) amb una afirmació de María Zambrano: «tota paraula és, també, un alliberament de qui la diu», i en això rau la tasca d'aquesta mena de poetes: l'alliberar-nos del no-sentit quotidià ens apropa al finíssim traç del vers, a la frontera de les paraules nounades. No cal pas aixecar el to de la veu ni escriure una tirallonga de versos: n'hi ha ben bé prou amb retenir «l'esglai del gest», amb ser jardiner de les roses de l'oblit que fa germinar la memòria, és a dir, basta amb tenir cura del silenci que infanta la paraula delerosa de tornar al paradís on les coses són i, doncs, no cal pas dir-les.

No hi ha cap centre: la poesia és laberint perquè és descobriment i troballa. El jardiner dibuixa mapes de noves contrades quan crea les seves flors, tot plegat tan real com allò que toquem o pensem de tocar.

Trànsit, itinerari per un desert albirat un instant, o l'aire tènue d'un alt desig, o una música –Mompou?– que acaba de sonar o de callar: miro de traduir en una analogia el que és l'obra d'Antoni Clapés. A la penombra o a la seva targeta de visita, hi escriu amb lletra fina: «Antoni Clapés, caçador de papallones de somni». A la seva demanda de noblesa, «poeta picapedrer de la rasa del silenci».

I a la nit del Montsec, tot exercint la seva feina, és on trobà l'empremta d'un gambirot ninotaire, en seguí les traces i el cant xalest, i coincidí ben aviat amb un déu trapella que té nom i teatre: Benet Rosell, li diuen a aquest fill d'Àger que somnia homes com papallones, que escriu amb l'espontaneïtat del moviment uns éssers espontanis, i que, per tant –més a la vora d'Henri Michaux que de Pollock–, fa real la utopia impossible d'una societat alegre. Dibuixa una mena de Nova York sense parets, una ciutat bigarrada amb una munió d'éssers bonics que parlen entre ells i mai no es barallen. Apila símbols o grafemes, traços o escriptures com si fossin «flocs de neu», amb la bellesa del gest que ja comença a callar quan comença de dir.

Moltes gràcies.

J. M. SALA-VALLDAURA